

ПОДАТКОВІ РЕАЛІЇ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Російська агресія проти незалежної суверенної держави змінила спосіб функціонування всіх економічних суб'єктів в Україні, зокрема привнесла небажані новації у механізм фінансового забезпечення їхньої життєдіяльності. Об'єктивно сучасний стан фінансової безпеки вітчизняних домогосподарств, бізнесу й органів влади значно погіршився, набувши загрозливих ознак. Одним з таких його показників стало зниження суверенного кредитного рейтингу України до рівня Саа3 та зміна прогнозу рейтингового агентства Moody's на негативний [1]. Структурним компонентом системи фінансової безпеки держави залишається фінансова безпека її територій. Якщо ж акцентувати увагу на людиноцентричності державної політики в усіх її вимірах, то йдеться про фінансову безпеку не просто територій, а окремих територіальних громад (ТГ).

Необхідність акумулювати ресурси для подолання загроз національній безпеці логічно призвела до окремих радикальних змін в економічній політиці центральної влади за різними її напрямками. Серед інших своїм новаторством виділяються зміни в податковому та митному законодавстві (наприклад, [2]), які вплинули, насамперед, на фінансовий стан платників податків. Проте у фінансових відносинах аксіомою є взаємність: за наявності виграшу (в нашому випадку – пільг) в одних осіб виникають, як правило, втрати в інших економічних суб'єктів. Серед заручників такої ситуації - територіальні громади, втрати доходів бюджетів яких обраховуються вже десятками мільярдів гривень [3]. Базуючись на минулорічних показниках, зауважимо, що податкові надходження склали в середньому по Україні не менше 40% (у 2020 році - навіть 67%) усіх доходів місцевих бюджетів. Вагомі ризики неотримання запланованих податків зумовлені, насамперед, пільгами, наданими платникам єдиного податку та плати за землю – надходжень, частка яких у сукупних доходах місцевих бюджетах складала, відповідно, не менше 8% і 6,7%. Негативну роль у фінансуванні потреб ТГ також зіграло встановлення нульової ставки акцизного податку на пальне, надходження якого формували близько 1,5% усіх доходів місцевих бюджетів України.

Об'єктивно, наведені показники суттєво різняться залежно від групи місцевих бюджетів. Зокрема, найбільш вагомими (і в абсолютному, і у відносному вимірах) податкові втрати є для бюджетів сільських ТГ. Недоотримання запланованих податкових надходжень – це реалізована загроза їхній податковій безпеці. Крім того, доцільно вести мову про наступні напрямки впливу податкової політики на стан фінансової безпеки ТГ:

- податкові надходження формували понад 85% усіх доходів Державного бюджету України. Відповідно, їх недоотримання загрожує зменшенням вагомого джерела доходів місцевих бюджетів – офіційних трансфертів від органів влади інших рівнів. Так, за перший квартал 2022 року до місцевих бюджетів України надійшла тільки п'ята частина уточненої запланованої річної суми [4];

- успішна практика минулих років щодо формування податкових надходжень місцевих бюджетів (щорічне перевиконання планових показників, за винятком 2020 року) привела до відсутності в більшості органів місцевого самоврядування напрацьованої системи запобіжних заходів у разі виникнення критичної ситуації щодо стану податкової безпеки ТГ;

- рішення центральних органів влади про тотальне надання пільг по місцевих податках без урахування територіальної специфіки (наприклад, відмінності в умовах ведення фінансово-господарської діяльності в тилевій чи прифронтівій зонах) і відповідної компенсації втрат доходів бюджетів створює на майбутнє прецедент негативного потужного зовнішнього адміністративного впливу на фінансову стійкість ТГ, а також ставить під сумнів подальше просування країни на шляху демократичних реформ у сфері публічних фінансів.

Комплексність поняття фінансової безпеки ТГ [5, с. 100-102] потребує врахування різних чинників забезпечення її податкової складової за формажорних обставин. Тому підтримую законодавчі новації, втілення яких дозволяє оптимізувати податкове навантаження на суб'єктів бізнесу, відповідно, й населення як реального платника всіх податків.

Одночасно органам влади, насамперед, на місцевому рівні доцільно проаналізувати фінансово-економічну ситуацію з метою пошуку прийнятних в умовах воєнного стану внутрішніх резервів нарощування податкових доходів. Такими можуть стати:

- інвентаризація майнових об'єктів, які перебувають у власності приватних осіб, з наступним застосуванням заходів впливу щодо виконання ними обов'язку по сплаті податку на майно (донедавна він формував близько 12,5% усіх податкових надходжень місцевих бюджетів);

- посилення співпраці з контролюючими органами з метою забезпечення отримання в автоматичному режимі актуальної інформації про всіх платників податків до місцевих бюджетів, а не тільки про юридичних осіб, як це передбачено чинними нормативними документами [6];

- забезпечення максимальної прозорості процесу формування та використання місцевих бюджетів задля надання місцевим власникам бізнесу додаткової мотивації виконувати податкові зобов'язання, незважаючи на можливість отримання податкових пільг, а також створювати нові робочі місця й детінізувати процес оплати праці;

- долучення до процесу розташування на власній території суб'єктів господарювання, переміщених із небезпечних зон, шляхом надання їм

найбільшого сприяння щодо використання місцевих ресурсів (земельних ділянок, виробничих приміщень тощо).

Природно, в умовах воєнного часу неможливо застосовувати традиційні заходи податкової політики, тим більше, складно вести мову про фінансову безпеку ТГ, які перебувають в абсолютно відмінних умовах. Але нелегкі часи потребують непростих рішень, насамперед тих, які базуються на усвідомленні пріоритету національних інтересів, збалансуванні фінансових інтересів усіх учасників процесу оподаткування та безперервному розвитку демократичних засад функціонування українського суспільства в усіх його секторах і на кожному рівні.

Список використаних джерел:

1. Кредитні рейтинги державних цінних паперів - 2022. Міністерство фінансів України : *веб-сайт*. URL : https://mof.gov.ua/uk/credit_ratings_2019-345 (дата звернення: 24.05.2022).

2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану : Закон України від 3 бер. 2022 р. № 2118-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 бер. 2022 р. № 2118-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>; Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану : Закон України від 24 бер. 2022 р. № 2142-ІХ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 24.05.2022).

3. Місцеві бюджети через податкові пільги на час війни втратили 50-60 млрд грн – Виконавчий директор АМУ Олександр Слобожан. Асоціація міст України : *веб-сайт*. 2022. 5 травня. URL : <https://auc.org.ua/novyna/miscevi-byudzhety-cherez-podatkovi-pilgy-na-chas-viyny-vtratyly-50-60-mlrd-grn-vykonavchu> (дата звернення: 24.05.2022).

4. Доходи : Open Budget : *веб-сайт*. URL : <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення: 27.05.2022).

5. Бак Н.А. Фінансова безпека територіальних громад в Україні: сутність, структурні складові, загрози. *Світ фінансів*. 2019. Вип. 1. С. 98-110.

6. Про затвердження Порядку обміну інформацією між органами, що контролюють справляння надходжень бюджету, та органами місцевого самоврядування : постанова Кабінету Міністрів України від 16 черв. 2021 р. № 627. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/627-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.05.2022).